

Å treffes for å lære – de første ti år med legemøter i Christiania

Michael 2021; 18: 263–80.

Legers faglige grunnlag for sitt arbeid har alltid vært kombinasjonen av kunnskaper og ferdigheter ervervet gjennom utdanning og erfaring gjennom praksis. Hertil kommer vedlikehold og utvikling av kunnskapsgrunnlaget gjennom kontakt med kolleger. I første del av perioden da en nasjonal, norsk medisin og et nasjonalt helsevesen ble bygd opp i årtiene etter 1814, fikk legestudentene i Christiania en utdanning etter internasjonalt mønster. De hadde praksis ved byens sykehus og fra 1826 ved det nye Rikshospitalet. Det var imidlertid vanskeligere med organiserte møteplasser for utveksling av kollegial kunnskap. For legenes vedkommende ble det fra 1833 i «Lægeforeningen i Christiania», nå Det norske medicinske Selskab, holdt regelmessige medlemsmøter med foredrag og diskusjoner. Det ble ført referater. Disse ble mer eller mindre komplett publisert i datidens medisinske tidsskrifter Eyr og Norsk Magazin for Lægevidenskaben. Referatene forteller om livlige diskusjoner om blant annet temaer fra litteraturen. Det meste var imidlertid kliniske problemstillinger fra legenes egen praksis. Kasuistikkene gir lærerike bilder fra tidens medisin og helsetjeneste. Møtenes innhold er også bevis på hvilken nær kontakt det var mellom teori og praksis i byens tette medisinske miljø.

Den 14. oktober 1833 samlet 14 leger og tre farmasøyter seg i Christiania og stiftet en forening. De ville ha et forum for å høre nytt, føre diskusjoner og utveksle erfaringer. Kjerneaktiviteten skulle være å ha regelmessige møter der man kunne treffes for å lære mer (Figur 1). Og slik har det blitt. I begynnelsen var mandager foretrukken møtedag, men fra 1847 har det vært onsdager. Så også i 2021 – i denne foreningen som fra 1847 fikk navnet Det norske medicinske Selskab (1). En medisinsk møteplass var blitt formalisert, med referater og vedtekter og alt som hører til. Men hva foregikk på disse møtene?

ladt, fordi Man troede efter dem at bemærke lange hyppigere og alvorligere Tilfælde af den soporøse Folgetyphus, end efter nogen af de øvrige.

Lægeforeningen i Christiania.

Siden Sommeren 1826 har i Christiania et lægevidenskabeligt Journal-Læseselskab været i Virksomhed. Man nærede allerede ved sammes Stiftelse det Haab, at det skulde være Spiren til det første lægevidenskabelige Samfund i Norge, hvis Medlemmer kunde i videnskabeligt Samråd til bestemte Tider samles. Dette Haab er nu opfyldt, i det 13 af Hovedstadens Læger og 3 Pharmacuter den 14 October d. A. ere komne overens om at stifte et saadant Samfund, som de have givet Navnet: **Lægeforeningen i Christiania** og for hvilken de have vedtaget følgende Love:

§ 1. Lægeforeningen i Christiania har til Hovedmaal dens Medlemmers Velærelse og videnskabelige Udbannelse.

§ 2. Foreningens Medlemmer ere dels undertegnede Constituenten, dels her i Staden boende Læger og Pharmacuter, som efter Indbudselse af Foreningen ere optagne.

§ 3. Foreningen samles ordentligvis den anden Mandag i hver Maaned, undtagen i Sommermaanedene Juni, Juli og August.

§ 4. Ethvert Medlem kan til Møderne medtage udenbørgs Læger, Pharmacuter og Naturkyndige.

§ 5. I det ordentlige Møde i October Maaned vælges ved Pluralitet af de da tilstedeværende Medlemmer en **Secrétaire**, der fungerer som Saadan i eet Aar og kan, om han paany maatte vælges for det følgende Aar, udslaae sig for at modtage Valget. Skulde Stemmerne være lige, afsjæres Udsaldet ved Lottrækning. **Secrétairens** Pligter ere:

a. til ethvert Møde ved Sebler at tilfige samtlige Medlemmer;

b. at lede Forhandlingerne og at sørge for Deden under disse;

c. at føre en Forhandlingsprotocol;

d. i hvert Møde at oplæse Forhandlingerne for det følgende Møde og derefter selv underskrive Protocollen.

§ 6. I det ordentlige Møde i October udsælges efter samme Regler, som **Secrétairen**, Evende af Medlemmerne til, i Forening med ham, at sørge for Foreningens økonomiske Anliggender og at gjøre Forslag til nye Medlemmer.

Professor **Goltz** er bleven valgt til **Secrétaire** og **Lektorerne Heiberg og Doeck** til økonomiske Inspectorer ic. for det første Aar.

Foreningen holder sine Møder i et af det akademiske Collegium overladt Locale i Universitetsgaarden. Den har vedtaget at være samlet hver Mandags Aften fra Kl. 6, saalænge Cholerapandemien vedvarer i Christiania og Enden, paa det at dens Medlemmer kunne oftere have Anledning til derover at meddele hinandens deres Jagtagelser.

Foreningens nuværende Medlemmer ere:

Doeck, Lektor.

Doederlein, Stadsphysikus.

Egeberg, Cand. Medic.

Heiberg, Chr., Lektor.

Heiberg, Joh., Cand. Medic.

Hiort, Brigadelæge.

Goltz, Professor.

Kraft, Cand. Medic.

Maschmann, Professor, Apotheker.

Maschmann, Cand. Pharm.

Møller, Apotheker.

Schenck, Brigadelæge.

Skjelderup, Professor.

Sørensen, Professor.

Thulstrup, Generalchirurg.

Weth, Brigadelæge.

hvilke saaledes blive at anse som Foreningens Constituenten.

Figur 1: Stiftelsen av Lægeforeningen i Christiania 14.10.1833¹ (fra 1847 med nytt navn: Det norske medicinske Selskab) (Foto Øivind Larsen).

En spasertur til ettertanke

Det er ca. ti minutters gange fra Christiania Torv, opp Akersgata og fram til Regjeringskvartalet, der i sin tid Militærhospitalet fra 1807 lå, det som i 1826 ble til Rikshospitalet. Avstanden er den samme, både nå og først på 1800-tallet. Det tar ti minutter.

Forskjellen er at i de årene da en nasjonal, norsk medisin og en nasjonal, norsk helsetjeneste tok form i første halvpart av 1800-tallet, var det her norsk medisin befant seg. Ved Christiania Torv lå Anatomigården, der Det medisinske fakultet holdt til huse fra oppstarten i 1814 til flyttingen til Karl Johans gate 47 i 1852 (Figur 2). Her foregikk det disseksjoner, her var det auditorium, her tok den farmakologiske samlingen form, og her skulle det

¹ Eyr 1833; 8: 366-7.

Figur 2: Anatomigaarden til venstre er et bindingsverkshus fra 1700-tallet. Det ble brukt som lokaler for Det medisinske fakultet 1814–1852. Bygget til høyre var oppført med en lav fløy som bolig for rådmann Lauritz Hansen i 1626, utvidet med fløyen i front i 1640. Det hadde forskjellige funksjoner, før det i første del av 1800-årene ble lokaler for Universitetsbiblioteket. Etter en periode som garnisonssykehus i 1850-årene ble det igjen bibliotek her – fra rundt 1860 Deichmanske Bibliotek. Fotografiet tilhører Oslo byarkiv. Det er udatert, men er sannsynligvis tatt omkring 1900, på den tiden da fotograf Olaf Martin Peder Væring (1837–1906) tok en rekke bilder som dokumenterer det gamle Kristiania.

være arbeidsplass for de medisinske lærerne. Vegg i vegg med dette overfylte gamle huset lå Universitetsbiblioteket med faglitteratur og tidsskrifter (2–5).

Oppover Akersgaten kom man til Militærhospitalet, senere Rikshospitalet (Figur 3). Også her fant vi professorer og andre som sto for medisinsk undervisning og fagutvikling. Her var det klinikere i arbeid. I tillegg var det også noen leger som hadde legearbeid ved andre sykehus og anstalter som var i byen, men også de arbeidet i gangavstand fra miljøets kjerne.

Antallet leger i Norge var ikke stort først på 1800-tallet, økende fra ca 100 i 1814 til rundt 150 ved midten av århundret. Praktikere blant dem var spredt over hele landet. En god del var militærleger eller arbeidet som praktiserende i en eller annen form. Medisinsk sett hadde de fleste av disse en ensom jobb. Sykehus var det ytterst få av i Norge. Det var derfor ikke noe egentlig medisinsk miljø av noen størrelse andre steder enn mellom Christiania Torv og Rikshospitalet i Christiania.

Figur 3: Rikshospitalets tømmerbygning, det gamle militærhospitalet fra 1807, kort tid før riving i 1962. (Foto: Øivind Larsen)

Figur 4: Professor Michael Skjelderup kjøpte seg hus i Øvre Slottsgate, i umiddelbar nærhet til sin arbeidsplass i Anatomigården (Etter (2))

Professorene bodde også gjerne i nærheten – i den første tiden simpelthen fordi det var der det var boliger. Professor Michael Skjelderup (1769–1852) kjøpte seg privatbolig allerede i 1815, like etter at han hadde tiltrådt sitt embete (Figur 4). Huset lå like ved Anatomigården.

I datidens samfunn var rangordning viktig, blant annet for statlig lønnsfastsettelse. En professor hadde rang tilvarende en oberstløytnant. Enkelte av de medisinske professorene hadde legepraksis ved siden av, og derfor bedre økonomi. Skjelderup kjøpte seg sommerhus ved Skillebekk. Noen av de medisinske universitetslærerne hadde også bistillinger og verv som kunne gi inntekter.

Bebyggelsen i det gamle Christiania var snusfornuftig, tett og lav. Det var bare noen ytterst få hus som hadde mer enn to etasjer. Vel vokste byen fra 13 876 i 1815 til 33 777 i 1845, men det meste av veksten skjedde utenom det egentlige Christiania, altså i de såkalte Kvarterene, utenom Kvadraturen. Før 1850 var Christiania fortsatt en liten by (Figur 5 a og b). Den spektakulære byveksten kom først i perioden 1850–1900.

En forståelse av datidens bygeografi er nødvendig for å danne seg et bilde av tidens medisinske miljø. Likesom byen var det tett og lavt, og ønsket å bli større. Men foreløpig var det her man befant seg, mellom forskning og teori i Anatomigården og Universitetsbiblioteket, og klinikken og sykehuset ti minutter unna. Kvadraturens apoteker var også ganske nær.

Det var således egentlig Akersgaten som var aksene i den første medisinske møteplass i Norge.

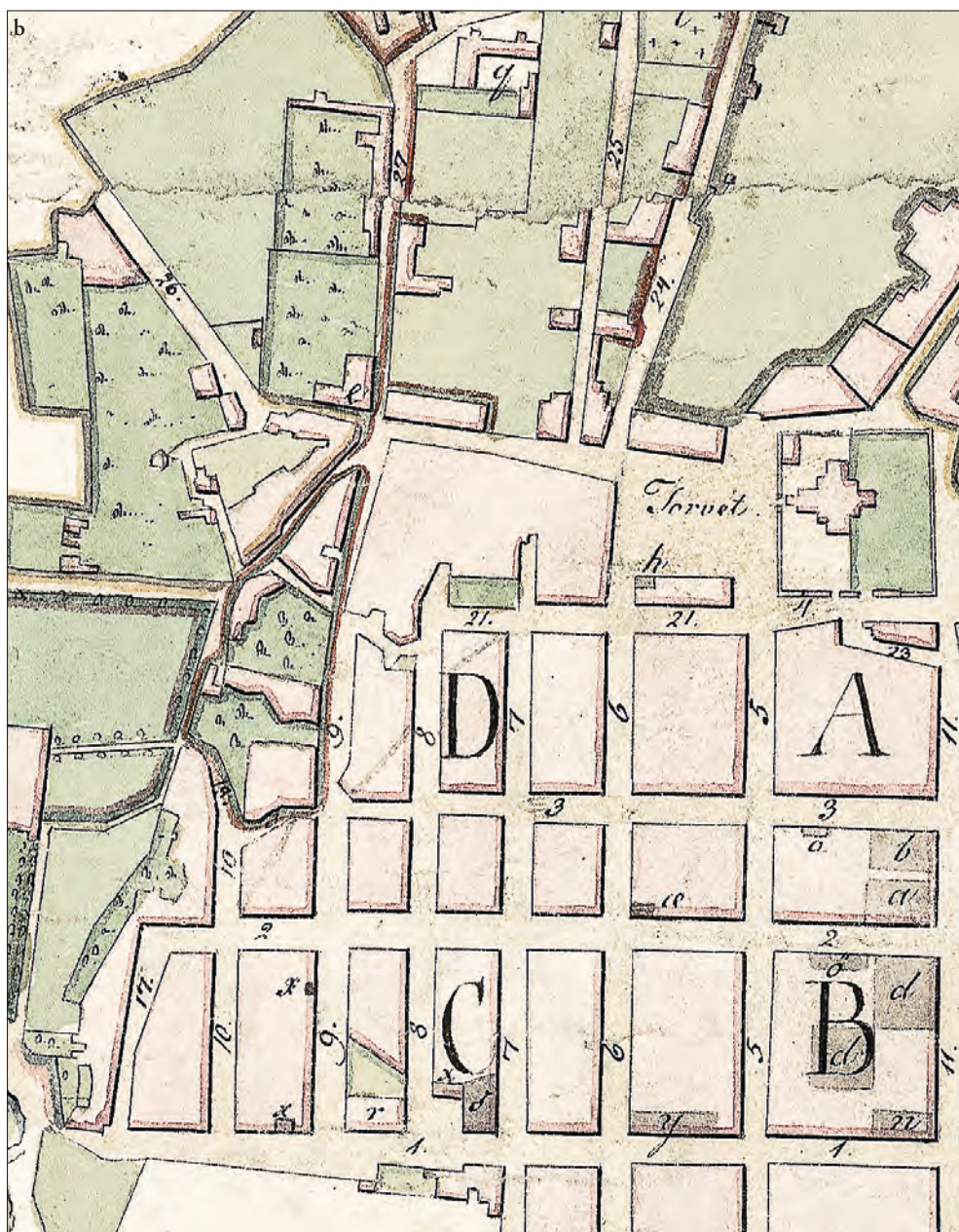
Kunnskapsutveksling – felt med glidende overganger

God medisin kan ikke utøves uten faglig påfyll. Dette var klart også i det tidlige 1800-tallets Norge. Leger, apotekere og andre som holdt til i Christiania må nødvendigvis ha truffet hverandre og snakket sammen til stadighet på det geografisk begrensede området de ferdedes. Universitetsbiblioteket på Christiania Torv var kilden til kunnskap fra utlandet. Her ble det abonnert på aktuelle tidsskrifter, men ikke på alle man kunne ønske seg, ettersom budsjettet var begrenset. Derfor slo 13 leger og farmasøyter seg sammen i 1826 i et leseselskap som tegnet abonnementer på tidsskrifter som Universitetsbiblioteket ikke hadde. Disse tidsskriftene sirkulerte blant medlemmene, som da fikk et bredt kunnskapstilfang utenfra.

Utfordringen for de førende universitetslærerne var å få inn medisinsk kunnskap og erfaringer fra leger utover landet, og å formidle kunnskapsoverføring tilbake til kollegene som arbeidet utenom hovedstaden. Derfor startet professorene Michael Skjelderup og hans yngre kollega Frederik Holst (1791–1871) tidsskriftet *Eyr* i 1826 (6). Det gikk riktignok tregt med

Figur 5 a og b: Det «medisinske Christiania» tidlig på 1800-tallet. Dette kartet fra 1811 (figur 5a), tegnet av militære kadetter, viser hvor lite det bymessige området var. Byen var kompakt og fortsatt konsentrert innenfor vollene. Det såkalte «Byens Civile Sygehus» (1808–1851) i Lille Strandgade 7 (i 1826 innlemmet i Rikshospitalet) lå nede ved bordtomtene ved Bjørvika, der Jernbanetorget er nå. Oslo Hospital lå i Opsloe, altså i Gamlebyen (Figur 5a). Noen mindre private og offentlige anstalter for fattige og syke fantes også. Ellers lå det meste av medisinske funksjoner nær Akershus Festning, se kartutsnittet figur 5b. Det er lett å følge Akersgaten, den gang kalt Nordre Gade (merket nr. 9), nordover på kartet. Anatomigården var i 1811 fortsatt fattigstue (merket x). Like før det som nå heter Grensen, gaten som markerte nettopp grensen, var gaten ikke brutt helt gjennom foreløpig, bare med en trang passasje kalt Svinesund. Den fortsatte videre benevnt Aggers Gade (merket nr. 27). Der, den gang utenfor selve byen, ser vi at militærhospitalet fra 1807, dvs. det senere Rikshospitalet, er tegnet inn (merket q). Medisinernes kontakt med farmasøytene var meget tett. I meget kort avstand fra Anatomigården lå nemlig både Svane-Apotheket i Tollbugata 21 (opprettet 1628) (Peter Møllers apotek fra 1830) (merket æ på kartet) og Elephant-Apotheket (opprettet 1672) (H.H. Maschmanns apotek) i Tollbugata 12 (merket ö). Kartet tilhører kartsamlingen, Nasjonalbiblioteket, Oslo, kart 245.

manuskriptinngangen fra periferien, men den utoverrettede delen, artikler forfattet av utgiverne og deres kolleger, gikk meget bra og artiklene holdt høy kvalitet. I en tid da reiser tok tid og informasjonen ofte var sparsom, må vi anta at *Eyr* for mange kolleger delvis kompenserte for manglende fysiske møteplasser. *Eyr* holdt det gående til 1837/1838, i de siste årene med Frederik Holst som eneredaktør.

I 1840 ble det fulgt av et nytt tidsskrift, anlagt etter samme mønster som *Eyr*, nemlig *Norsk Magazin for Lægevidenskab*en. Tross opp- og nedturer fikk *Magazinet* en lang levetid. Det ble norsk medisins sentrale fagtidsskrift. Det ble nærmest ved et demokratisk ulykkestilfelle nedlagt i 1938 etter 99 årganger med høy kvalitet.

Magazinet hadde et navn som henspilte på tidens tidsskriftkultur. Det skulle være nettopp et magasin, en permanent lagringsplass for faglige arbeider. Uformelle medisinske sammenslutninger på denne tiden hadde samme formål, for eksempel Medicinerforeningens forløper «Øvelsesselskabet» fra 1829 (3), der studentene som deltok leste opp manuskripter som deretter ble arkivert i foreningen. *Eyr*, *Magazinet* og foreningsarkiver ble derfor supplementer til fysiske møter.

I 1832 hendte det noe som ble skjellsettende for både samfunn og medisin i Norge. Som i lang tid forutsett av Frederik Holst, også formidlet gjennom innsiktsfulle artikler i *Eyr*, kom koleraen hit til landet. Sykdommen spredte seg raskt. Det ble nå et behov for legene i Christiania å møtes regelmessig for å informere hverandre om tilstanden. Kolerautviklingen gjorde det nødvendig med hyppig, gjensidig informasjon og å dokumentere for hverandre hva som skjedde når epidemien bølget fram.

Det var stort sett initiativtakerne til Leseselskapet av 1826 som nå formaliserte det de kalte «Lægeforeningen i Christiania». Da koleraen var over og det ikke lenger var så påtrengende nødvendig for det kliniske arbeidet å ha møter så ofte, fortsatte foreningen sin virksomhet og å ha medlemsmøter likevel. I nasjonsbyggingens tid ble det nå opprettet stadig flere foreninger av ulike slag, og den nye legeforeningen var en av dem.

I 1847 ble denne sammenslutningen omdøpt til Det norske medicinske Selskab. Og fra formaliseringen den 14. oktober 1833 og framover ble det der holdt møter – og også skrevet møtereferater. Noen steder i Norge var det mindre, tilsvarende foreninger, men nå hadde hovedstaden fått etablert en medisinsk møteplass der ettertiden kan følge hva medlemmene var opp-tatt av. De trykte referatene er brukt som hovedkilde her.

Møtene det første året

Etter stiftelsesmøtet 14. oktober 1833 fulgte man den møteplanen man hadde lagt opp. Begrunnet med koleraen ville man samles hver mandag². Kolera var gjennomgangstemaet hele resten av året. Først i møtet 9.12.1833 hadde man funnet ut at koleraen nå var i slik tilbakegang at det holdt med møte annen hver uke. Det siste av det korte høstsemesterets hele ti møter i koleraåret, var på lille julaften.

Det er ikke oppgitt hvem som var til stede på møtene, men de som hadde ordet var stort sett de samme personene som vi ellers hører om, professorene Frederik Holst, Christian Boeck (1798–1877), apotekeren, professor Hans Henrich Maschmann (1775–1860) og noen andre.

Diskusjon av behandlingsmetoder er kjernestoff i referatene. Det gjaldt både i oppstartåret og senere. Eksempelvis omtales i 1833 forsøk med strykninbehandling ved kolera og Stevens' salinske metode for å erstatte salttap. Etter hvert ble det også tid til å snakke om andre sykdommer, f.eks. den 3.12.1833 om bruk av colchicin mot podagra, en sykdom og en behandling som ikke forandres av at århundrene går.

Så var det jul og nyttår. I hele 1834 ble det som en kontrast til forrige år bare holdt ni møter. I første møte 6. januar 1834 var temaet forskjellig medikamentell behandling. Blant annet omtalte Boeck bruk av secale og brigadelege Martin Rasmus With (1788–1848) bruk av selsnepe (*cicuta virosa*) som medikament. With hadde en rekke stillinger i løpet av sin karriere, men da han døde av «svindsot» i 1848, hadde han drevet legepraksis i Christiania i hele 32 år.

I de følgende møtene er det svært ofte Holst og Boeck vi hører om. Den 10.2.1834 var det simpelthen en «klinikk». En pasient med hypospadi (hans navn står i referatet) ble forevist i møtet og undersøkt av medlemmene. Pasienten fikk senere etter eget ønske en skriftlig rapport om denne undersøkelsen på latin. I samme møte konstaterte man for øvrig at nå som koleraen var opphørt, klarte det seg å holde medlemsmøte en gang i måneden.

Da man møttes 10.3.1834, var det som vanlig medikamentell behandling som sto på programmet, men nå kom også samfunnsmedisinske emner inn. Stadsfysikus Jens Grønbech Døderlein (1787–1867) omtalte en koppeepidemi i 1831–1833 og effekten av vaksine. Innlegget ble for øvrig til en artikkel i *Eyr*³, noe som bekrefter tidens glidende overganger mellom tale og tekst i kunnskapsformidlingen.

I de følgende møtene er det mest Frederik Holst vi hører om. Men så opptrådte etter hvert lektor, senere professor Christen Heiberg (1799–1872)

2 Møtene i 1833, 1834 og 1835 er referert i *Eyr* 1835; 10: 345-59.

3 *Eyr* 1834; 9: 133-5.

og brigadelege Jens Johan Hjort (1798–1873). Disse ble på møtet 13.10.1834 valgt inn i styret. I november ble dessuten fem nye medlemmer innvalgt.

En oppsummering av det første året fram til oktober 1834 er at medikamentell behandling, toksikologi og andre praktisk medisinske spørsmål er hovedtemaer, og at det stort sett er noen ganske få personer som ytrer seg i møtene hele tiden. Det er interessant å bemerke at man la seg på en profil som kombinerte teori og praksis – og i tillegg til dette later det til at selv de mest markerte teoretikerne også hadde klinisk arbeid.

Rutinevirksomhet fra 1835

Etter årsskiftet 1834/1835 ser det ut til at møtevirksomheten var kommet inn i en slags normaltilstand. I kalenderåret 1835 var det åtte møter. Igjen er det de samme personene som opptrer. At det åpenbart er kliniske demonstrasjoner og forevisning av preparater og instrumenter, sannsynliggjør at møtene ble holdt i Anatomigården.

Reservekirurg Christian August Egeberg (1809–1874) hadde innlegg 14.9.1835 og generalkirurg Magnus Andreas Thulstrup (1769–1844) den 12.10.1835. Apoteker Peter Møller (1793–1869), for ettertiden mest kjent for sin medisintran, var også en sentral aktør.

Siden stiftelsen med 16 personer var noen gått ut og noen kommet til, slik at det totale antall medlemmer ved utgangen av 1835 var 18. Emnene for møtene var fortsatt de samme, mest om medikamentbruk og behandlingsprinsipper. En spesiell sak som nevnes flere ganger, er at det i Christiania hadde vært salg av sukkertøy farget med mineralske gifter, blant annet mønje.

I 1835 (12.1.) tas også opp hva man senere ville kalle en fagforeningssak – hvorvidt man skulle forsøke å opprette en understøttelsesordning for legers enker og barn, samt for alderssvakkede trengende leger.

Selskabets møteserie var altså i gang. Men fra møtet 13. april 1835 var det intet å referere. Det kom bare to medlemmer.

I 1836 var det møtevirksomhet på samme nivå som året før. I vårsemesteret var det seks møter⁴ og i høstsemesteret fem⁵. Ved det første møtet demonstrerte Thulstrup en pasient med en hevelse som han mente kunne være en *tumor cysticus*, men som Heiberg holdt for å være en abscess. Ellers var det drøftinger av kliniske funn og medikamentell behandling. Det er også nå de samme personene vi hører om, i tillegg til Thulstrup og Heiberg refereres Maschmann, Holst, Egeberg, Møller og Boeck. Og slik fortsatte

4 Eyr 1836–37; 11: 101–8.

5 Eyr 1836–37; 11: 191–201.

det; 25.1.1836 riktignok supplert med cand.med. Steffens, hvilket var Frederik Holsts svoger, den senere stadsfysikus Henrich Steffens (1809–1867).

Steffens brakte til møtet 10.10.1836 med seg en skabbmidd, *acarus scabiei*. Han drøftet, belagt med innhentede litteraturopplysninger, et i den gryende mikrobiologis og den skiftende sykdomsforståelses tid interessant spørsmål: Er funn av skabbmidd en årsak til eller en virkning av skabb sykdommen?

Etter hvert dukker også corpslæge Conradi opp som et nytt navn i referatene. Det er den senere professor (fra 1845) i patologi og terapi Andreas Christian Conradi (1809–1868). Examinatus medicinæ Krøyer, som den 12.12.1836 viste fram i møtet en eldre kvinne med store, bløte hevelser på armene, var både utdannet farmasøyt og lege. Carl Wilhelm Krøyer (1801–1855), med medisinsk eksamen fra 1835, ble kompanikirurg i 1836.

Som før inneholdt møtene kliniske beskrivelser og referater fra bøker, tidsskrifter og innkomne brev. Noen omtalte behandlingsmetoder kan virke spektakulære, f.eks. 12.12.1836 hvordan professor Heiberg med hell hadde behandlet skjev rygg med å la pasienten bære et spann med sand på hodet. Men slik bruk av egne muskler for å rette opp ryggen, kom man tilbake til senere. Ofte ble det snakket om samme sak gjennom flere møter, for eksempel pasienter som ble fulgt fra diagnosestilling til obduksjon.

Den åpenbart dynamiske apoteker Møller hadde et innlegg om tran 25.7.1836. Den 10.10.1836 la han fram en større undersøkelse av sjøvann – det var tanker om å anlegge et sjøbad i Christiania.

I løpet av 1836 var det noen medlemmer som gikk ut og noen nye som kom til, slik at det var 22 ved årets slutt.

De ti møtene i 1837⁶ er sydd over samme lest som i de tidligere årene, med de samme personene og de samme emnene. Den 23. oktober 1837 omtales en sak som undrer den som leser møtereferatene – hvordan ble de nedtegnet? Til da hadde det åpenbart vært sekretæren, dvs. foreningens leder, som hadde tatt notater. I mange år betydde det at det var den maurflittige Frederik Holst. Nå var tiden inne for å sikre rutinene og sluttkvaliteten bedre – det var ikke så lett for møtelederen å få med seg alt. Sekretæren kaltes fra nå av formann, og visesekretærene for sekretærer, med oppdrag å skrive ned referater, som de som hadde hatt innlegg fikk åtte dager på seg til å godkjenne.

I 1837 ble det drøftet et sirkulære som var sendt ut til kolleger for å få inn medisinalberetninger, meddelelser om medisinske forhold av interesse, men det kom ingen svar. I 1838 omtales dette bedrøvelige faktum i flere av

6 Eyr 1836–37; 11: 322–33.

møtene⁷. Informasjonsflyten var med andre ord nokså enveis, et problem som bidro til tidsskriftet *Eyrs* skjebne (6).

I 1838 ble referatene mer formelle⁸. Det het for eksempel ikke lenger Møller, men Hr. Apotheker Møller. Ved flere anledninger nevnes at man må høre hjemme i Christiania for å være medlem, og utenlandske medlemmer kan man slett ikke ha. Denne noe introverte holdningen står i kontrast til Egebergs innlegg 26.11.1838, der han forteller om den foreliggende interesse for å arrangere regelmessige sammenkomster for skandinaviske leger og naturforskere (7). Holst kunne tilføye at tanken hadde vært fremmet tidligere, blant annet i Tyskland, men at man hadde frafalt fordi man antok at antallet personer som kunne delta og steder som kunne egne seg, var for lite. Nå var det et konkret forslag om et slikt møte i Göteborg i 1839, og dette ble bifalt.

Reisemulighetene var begynt å bli bedre, ikke minst med rutegående dampskip og senere i århundret med jernbane, først på kontinentet. Mange leger var ute på faglige reiser, både på selvfinansierte «dannelsesreiser» og med stipend eller oppdrag (8). Men nå kom det noe organisert inn i bildet. Kongresskulturen var begynt.

Frederik Holst var blant dem som allerede fra begynnelsen av sin yrkeskarriere hadde vært på omfattende reiser, og flere fulgte ham i dette. Men reiser later ikke til å ha vært noe stort tema ved møtene i Lægeforeningen. Reiseberetninger og erfaringer fra utlandet ble formidlet på annen måte (9).

Den 10.12.1838 tok flere opp igjen spørsmålet om den manglende respons på sirkulæret om medisinalberetninger. Det kommer fram en baktanke her: Dette gir en pekepinn på hva man kunne forvente av bidrag, dersom Lægeforeningen skulle stille seg bak å gi ut et medisinsk fagtidsskrift til erstatning for det avdøde *Eyr*. Holst foreslo at man skulle sende ut et sirkulære en gang til. Han ble nedstemt. Det var i det hele en påfallende flat struktur og et velfungerende demokrati ved foreningens møter.

Boeck ga en oversikt over innleggene i siste års (1838) ni møter. Av de 31 medlemmene ved årets begynnelse var 14 midlertidig fraværende fra byen, men ni nye medlemmer var tatt opp, slik at tallet nå var 40. Til møtene hadde fra syv til 13 medlemmer møtt opp, middeltall 9. To skriftlige arbeider hadde vært lest opp. Meddelelser om medikamentbruk m.v. hadde det vært 25 av. Det hadde vært fem «Foredrag over praktisk medicinske Gjendstande», forevisning av sjeldne medikamenter og apparater tre ganger. Fire ganger var det lest opp brev fra utenbys og reisende kolleger, personalia tre ganger, alminnelige meddelelser m.v. fem ganger. Elleve ganger hadde orga-

7 *Norsk Mag Lægevidensk* 1840; (1) 1: 77-80.

8 *Norsk Mag Lægevidensk* 1840; (1) 1: 182-92.

niseringen av foreningen vært tatt opp. De innviklede statuttene fra 1833 (1) var allerede blitt revidert.

Men stemningen i foreningen var åpenbart ikke alltid like god. Også fra det påfølgende møte 17.12.1838 går det fram i pene, men nokså lite informative vendinger at herrene Boeck og Holst var sterkt uenige om sider ved foreningens virksomhet. Essensen i dette er i ethvert fall ikke tydelige i det trykte referatet.

De seks møtene i vårsemesteret 1839⁹ føyer seg inn i rekken av omtaler av klinikk og medikamenter. Boeck svingte seg fra det helt konkrete som behandling av St. Veitsdans med overhelling med kaldt vann, til mer filosofiske og eksistensielle betraktninger over livskreftene.

I høstsemesteret var det fem møter¹⁰. Det begynte som en kalddusj 9. september 1839 med at formannen leste opp en skrivelse fra Kirkedepartementet. Det var svar på søknad om støtte til utgivelsen av et medisinsk tidsskrift. Det ble avslag. Også i de følgende møtene diskuterte man dette, men kom til at man ville prøve å etablere et tidsskrift likevel. For øvrig var det de vanlige, kliniske medisinsk-faglige diskusjonene – og deltakerne var fortsatt stort sett de samme. Det ble også drøftet storbybekymringer – Stefens kunne fortelle om en mer enn alminnelig utbredelse av kjønns sykdommer i byen.

En ny tid fra 1840?

Referatet fra møtet 9. desember 1839 følges i *Magazinet* av nye vedtekter for foreningen, vedtatt 14. desember 1840¹¹. Disse er meget omfattende og detaljerte og fyller nesten seks sider. Det er 24 fyldige paragrafer med bestemmelser om formål, tillitsvalgte oppgaver, hvordan møtene skal være, og ikke minst om utgivelsen av *Magazinet*. Hvorfor så bastante regler for en tross alt ganske liten gruppe?

Første sak i møtereferatene fra 1840¹² gjaldt en høringsuttalelse som foreningen skulle avgi angående en eventuell opprettelse av et nytt apotek i Christiania. Vi har lest om at foreningen skulle uttale seg i en og annen sak tidligere også, men nå var det mer alvor. Vel var det fortsatt medisinske temaer av vanlig type på møtene, blant annet rettsmedisinske, men nå tok formelle saker, uttalelser etc. stadig mer plass. Eksempelvis altså synspunkter på om byen trengte et nytt apotek.

9 *Norsk Mag Lægevidensk* 1840; (2) 1: 88-92.

10 *Norsk Mag Lægevidensk* 1841; (2) 2: 184-7.

11 *Norsk Mag Lægevidensk* 1841, (2) 2: 188-92.

12 *Norsk Mag Lægevidensk* 1841; (3) 2: 95-105.

Fem av høstens møter 1840 gikk med til å drøfte de nye vedtektene. Disse ble altså vedtatt 14.12.1840, men på grunn av forsinkelse med trykkingen av referater, er de gjengitt allerede i tilslutning til referatene for 1839.

Referatene fra første¹³ og annet¹⁴ semester 1841 inneholder kasuistikker som før, men omtalen av diskusjonene er nå grundigere. Et eksempel på hva som var viktig i tiden – smittsomheten av vaginalsekret. Generelt var syfilissmitte en sentral sak.

Så var det skrivelser som skulle besvares. Et av dem var en invitasjon, innkommet til Lægeforeningen om å være med på å starte et alminnelig vitenskapsselskap i Christiania. Mange saker, også denne, ble løst i ethvert fall foreløpig, ved utsettelse og nedsettelse av en komité.

De nå omfattende referatene er faktisk litt trettende å lese i ettertid, fordi saker er blandet sammen. Møtene må dessuten også ha tjent som en slags redaksjonsmøter for nysatsingen, *Magazinet*, ettersom innsendte manuskripter ble drøftet.

Det var fortsatt demonstrasjoner av blant annet patologisk materiale. Kanskje dette var en av årsakene til at man 13.12.1841 vedtok enstemmig at møtene skulle være lukket for andre enn dem som var adgangsberettigende i henhold til lovene.

Foreningen og møtene gir inntrykk av å ha blitt mer formelle, men også mer opptatt av saker utenom medisin og klinikk.

Året 1842 begynte på samme måte¹⁵. Faktisk drøftet man referatføringen på første møte. Referatene virker mindre velredigerte enn før. Kanskje så møtedeltakerne dette også selv.

Møtene hadde, i tillegg til den vanlige temafordelingen, noe mer av samfunnsmedisinske emner, så som dødelighet av smittsomme sykdommer. Skarlagensfeber opptar således stor plass i referatene. Frederik Holst hevdet interessant nok på januarmøtet at han nå hadde drevet legepraksis i byen siden 1817, så han mente å ha belegg for at sykdommen oftest var mild.

Også videre utover i 1842 er det en blanding av klinikk og samfunnsmedisin¹⁶. Møtene fra 11.4.1842 til og med 12.9.1842¹⁷ og ut året¹⁸ fortsatte i samme stil med mange aktuelle kliniske diskusjoner. Blant annet ble distriktslege Kjølstads metode for behandling av skjev rygg (10, 11) drøftet. Distriktslege Gunder Nielsen Kjølstad (1794–1860) var forut for sin tid da han på slutten av 1830-tallet utviklet en metode som besto i at pasienter

13 *Norsk Mag Lægevidensk* 1841; (3) 2: 202-19.

14 *Norsk Mag Lægevidensk* 1841; (3) 2: 322-6.

15 *Norsk Mag Lægevidensk* 1842; (4) 3: 105-21.

16 *Norsk Mag Lægevidensk* 1842; (4) 3: 253-8.

17 *Norsk Mag Lægevidensk* 1842; (4) 3: 144-54

18 *Norsk Mag Lægevidensk* 1843; (6) 4: 102-5.

Figur 6: I 1852 flyttet Det medisinske fakultetet over i Universitetets nyoppførte midtbygning i Karl Johans gate, gaten som skiftet navn fra Slottsveien nettopp i dette året. Bygningen var noe langt mer enn nye lokaler. Egentlig var det nokså trangt der også. Arkitekturen må sees som et signal om den norske vitenskapelige verdens inntreden i den europeiske universitetskultur. Dette var et virkelig løft. Arkitekten, Christian Heinrich Grosch (1801–1865), hadde samarbeidet med Preussens store kapasitet innen klassisismen, arkitekten Karl Friedrich Schinkel (1781–1841) for å få en stil som harmonerte med tyske forbilder. Medisinerne fikk stort sett plass i østfløyen som vi ser på dette bildet fra Universitetshagen i 2021 (Foto: Øivind Larsen)

som egnet seg for denne typen behandling, skulle trene opp sine egne muskler, slik at de klarte å rette opp ryggen selv. Det var en kombinasjon av muskeltrening og mental trening. Metoden var mye omdiskutert, blant annet fordi det var en del hemmelighetskremeri rundt den – men det var faktisk en del av behandlingen. Nå var altså saken kommet til Lægeforeningen i Christiania.

Med 1842 var de første ti årene med møter i Lægeforeningen over. Det første, 1833, var riktignok tidsmessig amputert, men virksomheten og entusiasmen betydelig. Foreningen i seg selv var fortsatt ikke stor. Fra møtet 9.1.1843 hører vi at det i perioden 1834–1842 var holdt 111 møter. I 1842 hadde foreningen 45 medlemmer. Det var riktignok tre ganger så mange som ved oppstarten, men likevel en oversiktlig gruppe, spesielt fordi det åpenbart var en liten kjerne som var mest aktive hele tiden. Gjennomsnittlig møtedeltakelse i 1842 var beregnet til 13 ¼. Disse tallene gjør aktiviteten imponerende¹⁹, både i samtiden og med tanke på betydningen den viste seg å få for ettertiden.

Møtene 1833–1842 – hva slags møteplass?

Legemøtene 1833–1842 ser ut til å kunne sammenliknes med de ukentlige møtene man også i dag fortsatt kan finne på våre sykehus. De har intern formidling som formål. Det virker ikke som man ved de eldste møtene hadde noe forhåndsoppsatt program. Det ble snakket løst og fast om aktuelle saker. Dette kan være en av forklaringene på at møtene synes å ha vært nokså lukkede og at det var en engere krets av 10–15 deltakere som var der hele tiden, med de utskiftningene tidens gang forårsaket. Utenforstående hadde egentlig ikke noe der å gjøre, kunne man tenke. Referatene som forteller om møtetemaene spenner over hele medisinen, og gir derfor et godt inntrykk av aktuell status på mange områder.

Fra generell medisinhistorie vet vi hvordan enkelte av medlemmene hadde omfattende engasjementer på andre samfunnsområder, f.eks. Fredrik Holst og helsestatistikken, smitteproblematikken, psykiatrien, fengslene, helselovgivningen, drogesamlingen og mye annet (12). Dette var ikke tema her.

Det ser ut til at det var noen ganske få universitetslærere som holdt i tømmene. De styrte kunnskapsformidlingens forskjellige former, dvs. møter og skriftlig informasjon, dvs. mest tidsskrifter, abonnementer og egne utgivelser. Det var et åpenbart samspill mellom hva som ble presentert på møtene og hva som ble trykt i *Eyr* og senere i *Magazinet*.

¹⁹ *Norsk Mag Lægevidensk* 1843, (6) 4: 106-8.

Hvor representative referatene er for stemningen på møtene, vites ikke, især fordi noen av dem først er publisert etter lang tid. Men det kan se ut som om det ble mer formalisme fra omkring 1840. Man hadde tatt på seg en ny, tung oppgave, utgivelsen av *Magazinet*. Ønskene om mer kontakt utad hadde manifestert seg i det avholdte naturforsker møtet i Göteborg i 1839. Og nå var det endog snakk om et slikt møte i Christiania i 1844. Man måtte myke opp egne grenser. Ikke bare måtte man etablere kontakter med utlandet. Navneendringen i 1847 til Det norske medicinske Selskab viste at man ikke lenger bare var en organisasjon for hovedstaden.

Dessuten skjedde det noe viktig i 1841 – grunnsteinen ble lagt ned for universitetskomplekset ved Slottsveien. Det viste storstilte akademiske ambisjoner. Lægeforeningen hadde også slike ambisjoner på vegne av studenter og kolleger. Kanskje var det disse ambisjonene som gjorde at man la ned så mye tid og engasjement i å utarbeide hele seks sider vedtekter for en forening med rundt 40 medlemmer.

De første ti årene var en pionertid. Det ser ut til at den formen man ganske snart fant fram til med møter omtrent hver måned, har overlevd, ettersom det samme mønster følges også i 2021. Vi må vel imidlertid innse at møtedeltakernes opplevelse av å burde delta i Selskabet for å kunne utvikle sine egne faglige liv, både er blitt svakere og har endret seg.

Ten years with medical meetings in Christiania 1833–1842

Summary

The medical faculty of the new Norwegian university, founded 1811 in the capital Christiania, was operative from 1814. The small staff worked eagerly to establish a national medicine. Together with some colleagues from the city and some pharmacists they started a reading group in 1826. Here, own subscriptions to international journals supplemented the medical journals available from the University library. However, as the cholera hit Norway in 1832, the need arose to have an organised meeting place where colleagues could convene regularly and exchange information about the epidemic. Therefore, an organisation which in 1847 was named The Norwegian Medical Society, was established in Christiania, consisting mostly of the same persons as in the reading group. Meetings were in the first time arranged every week, later approximately every month, a pattern which has survived up to the present day. Based on the minutes from the first ten years of meetings, published in the periodicals *Eyr* and *Norsk Magazin for Lægevidenskab*, a picture of a dynamic and ambitious group of scholars emerges, which combined own experiences with new scientific knowledge from abroad.

Litteratur

1. Larsen Ø. Det norske medicinske Selskab – aktør og arena. *Michael* 2019; 16: 351-425.
2. Collett JP. *Universitetet i Oslo 1811–1870. Universitetet i nasjonen*. Oslo: Unipub 2011.
3. Larsen Ø. Doktorskole og medisinstudium. *Michael* 2014; Supplement 15, 2014.
4. Myhre JE. *Hovedstaden Christiania*. Oslo bys historie, bind 3. Oslo: Cappelen, 1990.
5. Paulsen BS, Vaalund A, Larsen Ø. Professor Frederik Holst og hans drogesamling. *Michael* 2021; 18: Supplement 27.
6. Nylenna M, Larsen Ø. Eyr – portrett av et tidsskrift. *Michael* 2015; 12: Supplement 17.
7. Roos M, Tønnesson J. red. *Sann opplysning? Naturvitenskap i nordiske offentligheter gjennom fire århundrer*. Oslo: Cappelen Damm, 2017.
8. Olsen BO. *Recreation or professional necessity – the study tours of nineteenth century Norwegian physicians*. Kap. 13.2. s. 258-75 i: Larsen Ø. red. *The shaping of a profession*. Canton MA: Science History Publications/US, 1996.
9. Kvarenes EW. Travel accounts i the Norsk Magazin for Lægevidenskaben, 1840–1880. Kap. 13.3. s. 276-83 i: Larsen Ø. red. *The shaping of a profession*. Canton MA: Science History Publications/US, 1996.
10. Lyngstadaas S, Larsen Ø. Gunder Nielsen Kjølstads Selbstrichtungsmethode zur Behandlung von Rückgratverkrümmungen, *Medizinhistorisches Journal* 1969; 4: 41-7.
11. Langaas AG, Middelthon AL. An inquiry into Kjølstad's self-straightening orthopedics in 19th century Norway – One historical root of physiotherapy. *Physiotherapy Theory and Practice* 2021; 37:3, 432-46. DOI: 10.1080/09593985.2021.1887062.
12. Frederik Holst – hvem var han? *Michael* 2017; 14: hefte 4.

Øivind Larsen

oivind.larsen@medisin.uio.no

Øivind Larsen er professor emeritus i medisinsk historie ved Institutt for helse og samfunn, Universitetet i Oslo